

Agnieszka Jedziniak

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1163-4936>

e-mail: agnieszka.jedziniak@us.edu.pl

Joanna Ryszka

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet Rzymski „La Sapienza”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5142-3949>

e-mail: joanna.ryszka@us.edu.pl

Słownikowe obrazy podróży w językach polskim, angielskim i japońskim w perspektywie analizy synonimii leksykalnej

**A lexicographic image of journey in Polish, English and Japanese
– lexical synonymy analysis**

Abstrakt

Podróżowanie jako zjawisko istotne dla człowieka jest przedmiotem dyskusji prowadzonej przez wielu badaczy reprezentujących różne dyscypliny. Niniejszy artykuł uzupełnia trwający dyskurs o perspektywę językoznawczą. Stanowi on próbę odpowiedzi na pytanie, jak w językach polskim, angielskim i japońskim obrazowana jest *podróż*. W tym celu przeprowadzono analizę leksykograficznych obrazów pól synonimicznych słów *podróż*, *journey* oraz 旅 *tabi*. Badanie obejmowało wyekscerpowanie ze słowników synonimów omawianych wyrazów oraz analizę ich definicji. Obserwacja synonimii leksykalnej materiału pozyskanego z 21 słowników pozwoliła na wyróżnienie dziewięciu głównych profili językowych składających się na ogólny leksykograficzny obraz *podróży* w trzech językach. Zauważono, że spośród dziewięciu widocznych profili, pięć jest obecnych w każdym z analizowanych języków. Są to profile: spacjałny, temporalny, intencjonalny, podróży nastawionej na korzystanie ze środków lokomocji oraz podróży nastawionej na przeżywanie przygód. W języku japońskim ujawnia się niewielkie zróżnicowanie profili, a zatem obrazowanie podróży w tym języku jest najmniej złożone. W słownikach japońskich odnotowano ponadto najmniejszą liczbę leksemów (30) powiązanych znaczeniowo z 旅 *tabi*. Dla języków polskiego i angielskiego zarejestrowano ich kolejno 43 i 69. Co więcej, niniejsze analizy wykazały również odmienne postrzeganie synonimii oraz sposobu tworzenia słowników w omawianych językach, co może stanowić problem przy podobnych badaniach porównawczych.

Słowa kluczowe: synonimia, podróż, leksykografia, językowy obraz świata, profil

Abstract

The act of travelling, as a phenomenon essential for a human being, is discussed by numerous researchers from various disciplines. The following article is a linguistic contribution to the ongoing discussion. It attempts to determine the image of journey in Polish, English and Japanese. To do that, lexicographic analysis of the semantic fields of the words *podróż*, *journey*, and 旅 *tabi* was conducted. The study consisted of an excerpt of the above words' synonyms and an analysis of their definitions. The scrutiny of lexical synonymy of the data collected from 21 dictionaries made it possible to distinguish nine main linguistic profiles that form the general linguistic image of journey in the analysed languages. It was observed that five out of the nine profiles were present in all three languages, namely: the spatial profile, temporal profile, intentional profile, means-of-transportation-oriented profile, and adventure-oriented profile. Also, Japanese showed limited variation of the profiles; thus, the image of journey in this language is the least complex. Japanese dictionaries list the lowest number of lexemes (30) semantically related to 旅 *tabi*. For Polish and English, it was respectively 43 and 69. Additionally, the analysis also revealed a different approach toward lexical synonymy and dictionary compilation in the three languages, which can pose a problem in this type of comparative research.

Keywords: synonymy, journey, lexicography, linguistic image of the world, profile

Potwierdzenia słów, że doświadczenie podróżnicze stanowi integralną część ludzkiej natury, można szukać w wielu źródłach. W pierwszej kolejności warto więc wspomnieć o teorii wyjścia z Afryki (Singer, McKie 1997), dotyczącej przemieszczania się ludności na inne kontynenty. Motyw podróży pojawia się również jako archetyp kulturowy w Biblii¹, a także jako myśl przewodnia wielu tekstów kultury, takich jak: *Odyseja* Homera, *Tosa Nikki* Ki no Tsurayukiego, *Opowieści kanterberyjskie* Geoffreya Chaucera czy *Bieguni* Olgi Tokarczuk. To zainteresowanie podróżą sprawiło, że stała się ona przedmiotem wielu badań z perspektywy antropologicznej (Rancew-Sikora 2009), społecznej (Cohen 1996; Podemski 2005), a nawet językoznawczej (Biłas-Pleszak i in. 2018).

Niniejszy artykuł jest próbą spojrzenia na zjawisko podróży w trzech językach reprezentujących odmienne porządki społeczno-kulturowe². Analizie porównawczej zostały poddane pola synonimiczne³ leksemów *podróż* 'pokonywanie drogi do jakiegoś znacznie oddalonego miejsca' (WSJP, por. też: SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun), *journey* 'an occasion when you travel from one

¹ Por. np.: wyjście Izraelitów z Egiptu i wędrówka narodu wybranego do Ziemi Obiecanej (Wj ST).

² W artykule zestawiamy języki: polski – język słowiański o najmniejszej liczbie użytkowników z trzech omawianych; angielski – współczesna *lingua franca*; japoński – język najodleglejszy geograficznie oraz kulturowo od dwóch pozostałych.

³ W rozumieniu Teresy Skubalanki wyrazy te są grupowane „wokół określonego jądra pojęciowego” (Skubalanka 1970: 434; cyt. za: Filar 2010: 46).

place to another, especially long distance⁴ (CALD, por. też: LDOCE, MMD, OED) i 旅 *tabi*⁵ ‘住んでいる所を離れて、よその土地を訪ねること’⁶ *sunde iru tokoro o hanarete, yoso no tochi o tazuneru koto* (GJ, por. też: RuDa, GaDa, KO, SuDa) oraz ich definicje w słownikach ogólnych. Słowa te uznajemy za odpowiedniki wyrazowe w analizowanych językach ze względu na ich status w opracowaniach leksykograficznych. Inaczej rzecz ujmując – najczęściej są one podawane przez leksykografów jako równoznaczne ekwiwalenty w słownikach dwujęzycznych (por. np. CD). Wybór języków jest uwarunkowany przede wszystkim współczesnym statusem badanych etnolektów oraz ich przynależnością do różnych rodzin językowych. Artykuł koncentruje się na analizie profili *podróży* i tym samym na sposobach rozumienia jej przez użytkowników trzech języków, co stanowi z kolei podstawę porównania jej obrazów w polskim, angielskim i japońskim materiale słownikowym. Ze względu na język niniejszego artykułu przywoływanym w tekście pojęciem ogólnym i bazowym jest pol. *podróż*⁷.

W opracowaniu przyjmujemy najszerszą definicję synonimu rozumianego w kategorii bliskoznaczności leksemów. Analizowany materiał badawczy tworzą słowa grupowane w hasła o szerokim zakresie semantycznym. Synonimia jako zjawisko językowe opiera się w szczególności na różnicy znaczeń wyrazów odnoszących się do tego samego pojęcia przy jednoczesnym podkreśleniu jego odmiennych cech. W gruncie rzeczy synonimy zawierają zatem jakiś element różnicujący w stosunku do wspólnej łączącej je treści. Co więcej, to zróżnicowanie znaczeniowe można łączyć z konceptualnymi postawami wobec warstwy semantycznej słów (Filar 2010). Wobec tego należy pamiętać, że synonimy są słowami zbliżonymi znaczeniowo, ale nie jednoznaczny. Przyjmujemy za Stanisławem Skorupką, że:

[k]ażda grupa synonimów ma jakieś ogólne znaczenie, daje jakieś ogólne wyobrażenie przedmiotu lub czynności, z których każdy z synonimów „maluje” inny odcień, podkreśla inny rys. Nie jest to ten sam przedmiot, który nazywamy różnymi wyrazami, lecz ogólne pojęcie tego samego, co może być różnie nazwane (Skorupka 1953: 13).

Rozumiemy bowiem podróż jako zjawisko społeczno-kulturowe odnoszące się najogólniej do opuszczenia miejsca stałego pobytu na jakiś czas. Zakładamy zatem, że przyjrzenie się polu synonimicznemu *podróży* pozwoli

⁴ Pol. ‘okazja, w ramach której podróżuje się z miejsca na miejsce, zwłaszcza pokonując dużą odległość’ (tłum. – J.R.).

⁵ Niniejszy artykuł wykorzystuje zmodyfikowaną transkrypcję Hepburna do zapisu zlatynizowanych form japońskich słów.

⁶ Pol. ‘opuszczenie miejsca zamieszkania i udanie się do innego’ (tłum. – J.R.).

⁷ *Podróż* jako pojęcie/leksem zapisujemy kursywą w celu odróżnienia go od ogólnego zjawiska kulturowego.

dostrzec sposoby ujmowania różnych aspektów tego pojęcia w wykładniki leksykalne w trzech badanych językach. Zatem problem, nad którym pragniemy się zastanowić, dotyczy w gruncie rzeczy tego, jakie fragmenty rzeczywistości zostały skonceptualizowane w synonimach *podróży*, *journey* i 旅 *tabi* oraz ich definicjach. Jakie cechy przedmiotu obserwacji w nich podkreślono? Jakie obrazy podróży są wyrażone w leksyce synonimicznej? Z tego względu istotne wydaje się przywołanie, po pierwsze, bazowej dla lingwistyki kulturowej kategorii analitycznej – językowego obrazu świata (JOS), po drugie – profilowania rozumianego jako wariantywne sposoby widzenia rzeczy (Waszakowa 2009).

Zgodnie z założeniami etnolingwistyki lubelskiej, najogólniej przyjmując się, że JOS to „zawarta w języku interpretacja rzeczywistości, którą można wyrazić w postaci zespołu sądów o świecie” (Bartmiński 1999: 104; por. też: Maćkiewicz 1999; Grzegorzczkowska 1999). Ryszard Tokarski proponuje natomiast rozumieć JOS jako:

zbiór prawidłowości zawartych w kategoriałnych związkach gramatycznych [...] oraz w semantycznych strukturach leksyki, pokazujących swoiste dla danego języka sposoby widzenia poszczególnych składników świata oraz ogólniejsze rozumienie organizacji świata, panujących w nim hierarchii i akceptowanych przez społeczność językową wartości (Tokarski 2001: 366).

W kontekście niniejszego opracowania na uwagę zasługuje szczególnie podkreślenie ważności struktur znaczeniowych słownictwa w studiach nad językowym obrazem świata. W praktyce badawczej tak definiowany JOS charakteryzuje się na podstawie czterech źródeł danych (lub jednego z nich): słowników, tekstów, korpusów oraz danych pozyskanych w sposób eksperymentalnych (ankiet) (por. np. Bartmiński, Chlebda 2008; Piotrowski 2010), gdzie analiza leksykograficzna najczęściej stanowi punkt odniesienia dla trzech pozostałych (por. Chlebda 2010). Co prawda, wyrażane są pewne wątpliwości w stosunku do ograniczonych wartości poznawczych eksplikacji słownikowych, warto jednak podkreślić, że „słowniki mają funkcję kumulującą leksykalne i semantyczne składniki językowego obrazu świata i sankcjonują je” (Bartmiński, Chlebda 2008: 22) i z tego względu należałoby uznać je za ważny nośnik JOS-u. Zasadność wykorzystywania źródeł leksykograficznych potwierdzają ponadto ustalenia Zbigniewa Grenia (2010). Badacz zwrócił uwagę, że dane ze źródeł słownikowych można wykorzystać zarówno w badaniach porównawczych o charakterze hiperonimicznym, synonimicznym czy antonimicznym, jak i podczas zestawiania informacji zawartych w haśle oraz jednostek uznanych za ekwiwalentne w konstruowaniu różnych pojęć. Studia nad JOS dotyczą także w dużej

mierze badania systemu, a zatem leksyki, semantyki, frazeologii, przysłów czy pól znaczeniowych (Maćkiewicz 1999).

W niniejszym artykule dążymy więc do przedstawienia obserwacji leksykograficznych obrazów⁸ *podróży*, opierając się przede wszystkim na danych słownikowych z XX i XXI w. Ze względu z kolei na zakładaną wariantowość obrazowania wpisana w synonimie leksykalną tego pojęcia za istotną należy uznać kognitywną koncepcję profilu rozumianego jako „byt lub relacja de-sygnowana przez dane słowo. Profil tworzy się poprzez uwypuklenie struktury podrzędnej w obszerniejszej jednostce zwanej bazą” (LJK 2007: 107). W tym miejscu należy także dodać, że:

[s]posób ujmowania, wyprofilowania bazy jest efektem działania podmiotowego, zależy od punktu widzenia, od tego, co zostanie uznane za ważne i w konsekwencji – wyeksponowane w znaczeniu słowa, a co zostanie zneutralizowane, przesunięte do tła (Filar 2010: 52).

W ujęciu Ronalda Langackera (2013) operacja ta bywa także nazywana obrazowaniem. Bliskoznaczność zakłada niejako strukturę nadrzędno-podrzedną⁹ słów wchodzących ze sobą w różne relacje znaczeniowe, gdyż nie są one pojmowane jako jednoznaczne ekwiwalenty tego samego pojęcia, ale eksponujące jego różne wartości semantyczne, nierzadko warunkowane kontekstowo.

Podstawą empiryczną naszych badań jest materiał leksykalny wyekscerpowany zarówno ze słowników ogólnych, jak i ze słowników wyrazów bliskoznacznych i/lub słowników synonimów języków polskiego, angielskiego i japońskiego. W warstwach semantycznych słów przechowywane są bowiem ich różnice pojęciowe. Punktem wyjścia niniejszych rozważań są w szczególności leksemy wyróżnione we współczesnych słownikach wyrazów bliskoznacznych i/lub słownikach synonimów poszczególnych języków, notujące wyrazy pozostające w różnej relacji semantycznej wobec leksemów *podróż*, *journey* oraz 旅 *tabi*.

W leksykografii polskiej można łącznie wyróżnić 43 wyrazy zgrupowane w polu synonimicznym *podróży*, będące wynikiem odmiennego obrazowania tego zjawiska i uwypuklające różne jego aspekty. W WSWB odnotowano 39 haseł. Choć zdecydowanie mniej synonimów notuje SSWB, to jednak zawartość tego słownika uzupełnia listę synonimów o cztery hasła. Dla języka angielskiego odnotowano natomiast łącznie 69 wyrazów

⁸ O leksykograficznym obrazie świata, por. np. Bartmiński, Chlebda 2008; Chlebda 2010; Piotrowski 2010; Żmigrodzki 2010; Dyszak 2015; Sroka-Grądziel, Stoch 2021; Kałaszczuk 2021.

⁹ W rozumieniu zwłaszcza ogólnej i uszczegółowionej treści znaczeniowej słów.

zgrupowanych wokół pojęcia *journey*. Rog wymienia 30 leksemów z zebranej puli haseł, MMT – 51, z kolei OxD – jedynie 14 z nich. Słowniki japońskie KaRu i RuKe rejestrują natomiast w sumie 30 haseł notowanych jako synonimy, które odsyłają do interesującego nas pojęcia *podróż*.

Opisując profile składające się na obrazowanie *podróży* w trzech językach, podajemy w tekście jedynie wybrane synonimy i przykłady wyekscerpowane z definicji słownikowych, które uznajemy za reprezentatywne i trafnie ilustrujące omawiane zjawiska językowe. W nawiasach podajemy skróty tylko tych źródeł, w których wyraz jest notowany i przypisywane jest mu co najmniej jedno znaczenie odnoszące się do podróżowania.

Język polski

Na podstawie zgromadzonego materiału można wyodrębnić różne profile *podróży* widoczne w polskiej leksykografii. W polszczyźnie *podróż* ujmowana jest zwłaszcza w takich aspektach, jak: etapy (*pokonywanie kolejnych odcinków wyznaczonej trasy; kolejne odwiedzanie różnych miejscowości; z miejsca na miejsce*), kierunki (*do obcych krajów; do miejsc świętych; wyjechanie skądś; za miasto*), odległości między miejscami (*do jakiegoś znacznie oddalonego miejsca; przejechanie się niedaleko; przebywanie jakichś odległości*) oraz typ pokonywanej przestrzeni (*określonym szlakiem wodnym; przebywanie odległości lądem*). Na bazie takiego rozpoznania można wyprowadzić **profil spacjalny**, który znacznie dominuje w kształtowaniu obrazu *podróży* w leksykografii polonistycznej. Ten profil reprezentują leksemy typu: *lot* (WSJP), *objazdówka* (WSJP), *rajd* (SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *rajza* (SW, SJPDor, SJPSz), *podróż* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *żegluga* (SW, SJPDor, SJPSz, WSJP).

Obok profilu spacjalnego ujawnia się także **profil temporalny** odnoszący się do *podróży* ujmowanej w aspektach czasowych. Uwidacznia się on w grupie wyrazów typu: *peregrynacja* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *majówka* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *wypad* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *wyskok* (SJPSz, WSJP), *zielona szkoła* (SJPDun, WSJP). W definicjach słownikowych odnotowano różne formy określające relacje czasowe, mniej lub bardziej sprecyzowane (*wiosną lub latem; gdy jest ciepło; dłuższa wycieczka; ciągle przenoszenie się; na jakiś czas; mała podróż; na krótko*).

Na kształt leksykograficznego obrazu *podróży* w języku polskim równie istotny wpływ ma jej **profil intencjonalny**. Przemieszczaniu się niemal zawsze towarzyszą określone cele: służbowe (*w sprawach służbowych*), na-

ukowe (*w celach naukowych*), edukacyjne (*uczestnicy odpoczywają oraz uczą się*), zarobkowe (*w celu zarobkowego prezentowania spektaklu*), a także rozrywkowe (*połączona często z zabawą, tańcami; obfitująca w przygody; w celach [...] rozrywkowych*) i turystyczno-wypoczynkowe (*w celach [...] turystycznych, towarzyskich; dla wypoczynku; w celu zwiedzania świata*), które są bezpośrednio lub pośrednio wyrażane w definicjach słownikowych. Profil ten jest szczególnie widoczny w takich wyrażeniach, jak: *delegacja* (SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *ekspedycja* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *wyprawa* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP). W polszczyźnie dostrzegalne jest również nastawienie podróży na aspekt religijny, np. *pielgrzymka* (SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *peregrynacja*¹⁰ (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP). Synonimami, których znaczenia stawiają je w opozycji do podróży intencjonalnej, są natomiast: *łazęga* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun), *łazikostwo* (SJPDor, SJPSz), *włóczęga* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *tulactwo* (SW, SJPDor, WSJP), *tulaczka* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP). Z profilem intencjonalnym można także wiązać **profil podróży nastawionej na przeżywanie przygód** jako podstawowego czynnika kształtującego jej wyobrażenie. Tak zarysowany obraz podróżowania łączy się też z rozrywką i beztróską (*często beztróska, pełna wrażeń lub ryzykowna; pełna przygód; w poszukiwaniu przygód*). Profil ten widoczny jest zwłaszcza w leksemach *robinsonada* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP) czy *odyseja* (SW, SJPDor), które nawiązują do literackich obrazów dalekich wyjazdów.

Innym profilem widocznym w zebranych materiale leksykograficznym jest **profil podróży zorganizowanej**. W strukturach semantycznych niektórych synonimów przechowywane są bowiem informacje o przygotowaniu do podróży (*zorganizowana przez odpowiednio przygotowany zespół ludzi; odpowiednio przygotowawszy się do tego; po wcześniejszym starannym przygotowaniu się*). Są to zwłaszcza określenia niosące w swoich znaczeniach odniesienia do długiego czasu trwania wyjazdu i/lub celów naukowych, np. *ekspedycja* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *wyprawa* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP).

Należy także zwrócić uwagę na **profil podróży zorientowanej na korzystanie ze środków lokomocji**. Trzeba zatem podkreślić, że w obraz podróży w polszczyźnie wpisane są przede wszystkim różne środki transportu (*przygodnie zatrzymywanymi pojazdami; podróż jadąc przebyta; samochodem z przyczepą kempingową; wierzchem a. jakimkolwiek pojazdem;*

¹⁰ W tym znaczeniu wyraz notowany tylko w WSJP. W pozostałych źródłach podkreślany jest jedynie aspekt czasowy, np. 'dłuższa podróż, wędrówka' (SJPDor, SJPSz, SJPDun).

statkiem lub samolotem). Ilustrują je leksemy typu: *karawaning* (SJPDun, WSJP), *jazda* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *rejs* (SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP). Rzadziej akcentowane jest z kolei poruszanie się pieszo. Słowniki notują zaledwie kilka takich przykładów: *wędrówka* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *włóczęga* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *wycieczka* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *tramping* (SJPDun).

W materiale badawczym rysuje się ponadto **profil antropocentryczny**. W niektórych definicjach wyróżniony zostaje bowiem człowiek jako wykonawca/uczestnik podróży (*złożona z grupy osób; z tragarzami; masowa wycieczka kajakowców; podróż artysty; wyjazd uczniów*). Ten profil widoczny jest zwłaszcza w warstwie znaczeniowej takich wyrazów, jak: *turnée* (SJPSz, SJPDun), *spływ* [kajakowy – A.J.] (SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *safari* (SJPDor, SJPSz, SJPDun). Z profilem antropocentrycznym trzeba także łączyć **profil emocjonalny**, który prezentuje afektywno-uczuciowe aspekty podróżowania (*zamiłowanie do podróżowania; dla przyjemności; wywołana żądzą przygód; budzi pozytywne uczucia mówiącego*). Wyraża się on szczególnie w synonimach typu: *eskapada* (SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *globtroterstwo* (SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *przejażdżka* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP), *robinsonada* (SW, SJPDor, SJPSz, SJPDun, WSJP). Trzeba zauważyć, że podróż w języku polskim waloryzowana jest przede wszystkim pozytywnie.

Język angielski

W języku angielskim postrzeganie i tym samym definiowanie *podróży* (*journey*) jest zależne przede wszystkim od jej długości – w ujęciu zarówno czasowym, jak i przestrzennym – a także celu i środka transportu. Na uwagę zasługuje więc szczególnie **profil spacyjny** grupujący hasła zawierające w swoich strukturach semantycznych odwołania do szeroko rozumianej przestrzeni – etapów podróży (*from one place to another* ‘z miejsca na miejsce’; *to several places* ‘w różne miejsca’), kierunków (*to a holy place* ‘do świętego miejsca’; *to unfamiliar place* ‘do nieznanego miejsca’) i odległości (*over a long distance* ‘na większą odległość’; *places that are far away* ‘do dalekich miejsc’). Trzeba ponadto wspomnieć o możliwych typach miejsc podkreślanych w definicjach słownikowych (*in the countryside* ‘na wsi’). Profil ten utrwalają synonimy typu: *journey* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘podróż’, *trek* (CALD, LDOCE, MMD) ‘piesza wędrówka’, *peregrination* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘peregrynacja’, *travel* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘podróż’.

Obok profilu spacialnego należy także wyróżnić **profil temporalny** związany z ujmowaniem podróży w aspekcie czasowym (*a long/short journey* ‘długa/krótka podróż’; *a journey lasting one night* ‘podróż trwająca jedną noc’, *every day* ‘codziennie’). Trzeba ponadto podkreślić, że w przeciwieństwie do języka polskiego, w leksykografii angielskiej wyróżniane jest również tempo jako znacząca cecha podróżowania (*a quick journey* ‘szybka podróż’; *a slow walk* ‘powolny spacer’). O tempie przemieszczania się świadczą takie synonimy, jak: *jog-trot* (CALD, OED) ‘trucht’, *course* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘bieg’, *perambulation* (LDOCE, OED) ‘powolny spacer’. Aspekt czasowy podróży w języku angielskim wyrażają np. *awayday* (MMD, OED) ‘jednodniowa wycieczka’, *hop* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘krótki wypad’, *daycation* (MMD) ‘jednodniowe wakacje’, *overnighter* (MMD, OED) ‘nocna wycieczka’. Tak obrazowana podróż może przyjmować charakter krótkiej wycieczki, jak w przypadku *trip* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘wycieczka’ czy *jaunt* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘wypad’, lub dłuższego wyjazdu – *voyage* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘wojaż’, *odyssey* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘odyseja’.

Ważnym profilem *podróży* znajdującym poświadczenie w leksykografii angielskiej jest **profil intencjonalny**. Reprezentują go wyrazy, których warstwa znaczeniowa odsyła do określonych celów podróżowania – zarobkowy (*to work* ‘do pracy’), wypoczynkowo-turystyczny (*for the sake of pleasure or health* ‘dla przyjemności lub zdrowia’), religijny (*for religious reasons* ‘z religijnych powodów’), naukowo-edukacyjny (*to a place to learn about it* ‘do miejsca w celu jego poznania’). Cel ten może przyjmować też charakter bardziej ogólny (*to get somethinig or do something* ‘by coś zabrać lub zrobić’). Wskazują na niego szczególnie takie komponenty definicji, jak: *reason*, *purpose* czy *to*. Aspektem wyróżniającym ten profil w stosunku do wariantu polskiego jest podróż z zamiarem powrotu (*with the intention of returning* ‘z zamiarem powrotu’). Profil intencjonalny ilustrują hasła typu: *excursion* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘wycieczka’, *pilgrimage* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘pielgrzymka’, *expedition* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘ekspedycja’, *commute* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘dojazd’.

Na obraz *podróży* w leksykografii angielskiej składa się także **profil podróży nastawionej na korzystanie ze środków lokomocji** (*in a car* ‘autem’; *in a vehicle* ‘pojazdem’; *by boat* ‘łodzią’). Widoczny jest on w definicjach niektórych synonimów, np.: *equitation* (CALD, OED) – jazda konna, *flight* (CALD, LDOCE, MMD, OED) – samolot, *cruise* (CALD, LDOCE, MMD, OED) i *passage* (CALD, LDOCE, MMD, OED) – statek, *drive* (CALD, LDOCE, MMD, OED), *road trip* (CALD, LDOCE, MMD, OED) oraz *ride* (CALD, LDOCE, MMD, OED) – pojazd mechaniczny. Podróż może być

także odbywana pieszo, a ilustrują to zwłaszcza leksemy: *walk* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘spacer’, *march* (CALD, LDOCE, OED) ‘marsz’, oraz *trek* (CALD, LDOCE, MMD) ‘piesza wycieczka’.

Podobnie jak w leksykografii polskiej, na kształt słownikowego obrazu *podróży* w języku angielskim wpływają też **profil antropocentryczny** i **profil emocjonalny**. O pierwszym z nich świadczą fragmenty definicji, takie jak: *made by a judge or a religious leader* ‘odbywana przez sędziego lub religijnego przywódcę’, *an important person* ‘ważna osoba’, *especially a politician* ‘zwłaszcza polityk’, *with friends* ‘ze znajomymi’. Jest on reprezentowany kolejno przez synonimy: *circuit* (LDOCE, MMD, OED), *walkabout* (CALD, LDOCE, MMD, OED), *whistle-stop tour* (CALD, LDOCE, MMD, OED), *road trip* (CALD, LDOCE, MMD, OED). Na profil emocjonalny wskazuje z kolei komponent *for pleasure* ‘dla przyjemności’ zawarty w strukturach znaczeniowych wyrazów *cruise* (CALD, LDOCE, MMD, OED) ‘rejs’ czy *jaunt* (CALD) ‘wypad’.

W leksykografii angielskiej także można wyróżnić **profil podróży nastawionej na przeżywanie przygód**, z którymi mogą wiązać się różne trudności, np. *trek* (CALD, LDOCE, MMD) – *with a lot of adventures or difficulties* ‘z wieloma przygodami lub trudnościami’ oraz *odyssey* (CALD, LDOCE, MMD, OED) – *a long and difficult journey* ‘długa i trudna podróż’.

Tym, co różnicuje obraz podróżowania w języku angielskim od tego omówionego na materiale polskim, jest **profil materialny**, który podkreśla aspekt ekonomiczny i majątkowy wyjazdów, szczególnie zaś w wymiarze luksusowym, np. *junket* (CALD, LDOCE, OED) – *an expensive trip* ‘droga wycieczka’.

Język japoński

Co prawda język japoński nie należy do grupy języków indoeuropejskich i znacznie się od nich różni, to jednak można dostrzec pewne podobieństwa w sposobach konceptualizowania pojęcia *podróży* (旅 *tabi*) w leksykografii japońskiej w stosunku do jego słownikowych obrazów w językach polskim i angielskim. Można więc wyróżnić szczególnie **profil spacjalny** i **profil temporalny** podróżowania. Pierwszy z nich dotyczy podróży ujmowanej zwłaszcza w aspekty kierunków określonych (他国にいること *takoku ni iru koto* ‘przebywanie w innym kraju’; 外国に *gaikoku ni* ‘za granicę’) i nieokreślonych (方々 *hōbō* ‘we wszystkich kierunkach’) oraz pokonywanych odległości (遠方へ *enpō e* ‘do odległego miejsca’). Wpisany w podróż kierunek ruchu dotyczy w szczególności wyjazdów zagranicznych lub poza znane sobie

granice, np. na prowincję, jak w przypadku znaku 外 oznaczającego tutaj ‘za granicę’ i występującego w złożeniach typu 外遊 *gaiyū* (GaDa, GJ, KO, SuDa) ‘podróż zagraniczna’. Profil związany z przestrzenią utrwalają synonimy: 旅他国 *tabitakoku* (KO, GJ) ‘podróż do innego kraju’, 西遊 *saiyū* (KO, GaDa, SuDa, GJ) ‘podróż na zachód’, 洋行 *yōkō* (KO, GaDa, GJ) ‘podróż do państw zachodnich (tj. Europy i krajów Orientu)’, 旅回り *tabimawari* (KO, SuDa, GJ) ‘podróż objazdowa’, 遠旅 *tōtabi* (KO) ‘daleka podróż’.

Profil temporalny jest z kolei ograniczony przede wszystkim do takich czasowych aspektów odbywanych wyjazdów, jak: określony czas (新婚旅行 *shinkon ryokō* ‘podróż poślubna’) oraz długość trwania – długa podróż (長期間にわたる *chōkikan ni wataru* ‘długo trwająca’; 絶えず各地にせわしく旅行すること *taezu kakuchi ni sewashiku ryokō suru koto* ‘nieustanne podróżowanie do różnych miejsc’) i krótka podróż (小旅行 *shōryokō* ‘krótka wycieczka’). Przykładami takiego obrazowania są: トリップ *torippu* ‘wycieczka’ (KO, SuDa, GJ), 南船北馬 *nansenhokuba* (KO, SuDa, GJ) ‘bezustanna wędrówka’, 長旅 *nagatabi* (KO, SuDa, GJ) ‘długa podróż’.

Innym profilem, widocznym też w dwóch analizowanych już językach, jest **profil intencjonalny**, choć w leksykografii japońskiej jest on realizowany tylko w aspekcie turystyczno-wypoczynkowym (おもに観光・慰安などの目的で *omo ni kankō/ian nado no mokuteki de* ‘głównie w celu zwiedzania, odpoczynku i tym podobnych’; 見物してまわること *kenbutsu shite mawaru koto* ‘zwiedzanie’), który ilustruje 旅行 *ryokō* (KaRu, KO, RuKe, SuDa, GJ). Zgodnie z tą obserwacją podróż w języku japońskim byłaby zatem nastawiona szczególnie na poznawanie i zwiedzanie.

Kolejnym profilem ujawniającym się w języku japońskim jest **profil podróży nastawionej na korzystanie ze środków lokomocji**. O ile w językach polskim i angielskim utrwalone są różne sposoby poruszania się z wykorzystaniem środków transportu, o tyle słownikowy obraz podróży w języku japońskim utrwała jedynie aspekty przemieszczania się drogą morską (船に乗ってする旅行 *fune ni notte suru ryokō* ‘podróż łodzią’) lub pieszo (徒歩で旅行すること *toho de ryokō suru koto* ‘podróżowanie na piechotę’). Przykładami takich wyrazów są 船旅 *funatabi* (KO, SuDa, GJ) ‘rejs’ i 膝栗毛 *hizakurige* (KO, SuDa, GJ) ‘piesza wycieczka’. W materiale leksykalnym nie odnajdujemy komponentów znaczeniowych utrwalających inne sposoby podróżowania. W tym kontekście jednak interesujący jest synonim 南船北馬 *nansenhokuba* (KO, SuDa, GJ) oznaczający dosłownie ‘na południe statkiem’ i ‘na północ konno’. Zgodnie z KO i SuDa złożenie to pochodzi z języka chińskiego, a zróżnicowanie znaczeń wynika z tego, że na południu kraju jest wiele rzek, co wymagało dawniej korzystania przede wszystkim

z łodzi, podczas gdy na północy – na terenach górzystych – była możliwa jazda konna (GJ). Problematyczne jest z kolei jednoznaczne ustalenie profilu wpisanego w leksem 羈旅/羈旅 *kiryo* (GaDa, KO, SuDa, GJ). W złożeniu występuje znak 羈 ‘cugle, wodze’, który sugeruje, że pierwotnie słowo odnosiło się do podróży odbywanej konno. Z czasem jednak doszło do zatarcia tego znaczenia i obecnie 羈旅/羈旅 *kiryo* znaczy w słownikach tyle co ‘zatrzymanie się w obcym domu jako gość’ (GaDa) lub po prostu ‘podróż’ (GJ).

Podobnie jak w leksykografii polskiej słowniki japońskie przechowują **profil podróży zorganizowanej** związanej z odpowiednio wcześniejszym przygotowaniem do niej (旅行会社などが企画する *ryokōgaisha nado ga kikaku suru* ‘zorganizowana przez biuro podróży’). Interesujące jest także podkreślenie znaczenia biura podróży (旅行会社 *ryokōgaisha*) w procesie planowania wyjazdu. Ten aspekt nie jest widoczny w dwóch pozostałych językach. Co więcej, eksponuje on turystyczno-wypoczynkowy aspekt *podróży* (旅 *tabi*). Podróżowanie może być ponadto pozbawione wcześniejszej organizacji i tak wyraz 鶉立ち *uzuradachi* reprezentuje podróż niezorganizowaną, nagłą (用意もなく急に旅立つこと *youi mo naku kyū ni tabidatsu koto* ‘nagle wyruszenie, bez przygotowania’). Należałoby z tym także wiązać pośrednio leksem 俄旅 *niwakatabi*, którego definicja sugeruje pewną spontaniczność podróżowania (急に思いたつてする旅 *kyū ni omoitattesuru tabi* ‘podróż, która nagle nam przyszła do głowy’).

Ostatnim profilem *podróży* widocznym w leksykografii japońskiej jest **profil materialny** ukierunkowany w szczególności – podobnie jak w języku angielskim – na wyjazdy luksusowe (豪勢な *gōsei na* ‘luksusowa’). Ilustruje go leksem 大名旅行 *daimyō ryokō* (KO, SuDa, GJ) ‘podróżowanie w luksusie’, oznaczający również podróż realizowaną z pieniędzy podatników. To ostatnie znaczenie, wcześniejsze, nawiązuje do dosłownego rozumienia wspomnianego złożenia jako ‘podróż *daimyo*’, tj. podróż japońskiego księcia feudalnego.

Podsumowanie

Przeprowadzone analizy można zawrzeć w tabelarycznym zestawieniu podobieństw i różnic dostrzegalnych w profilowaniu *podróży* w trzech językach (tab. 1).

W analizowanym materiale słownikowym łącznie można wyróżnić dziewięć profili kształtujących obraz podróży. Przeprowadzone obserwacje udowadniają, że spośród wyróżnionych profili, pięć jest obecnych w każdym z trzech języków, co sugeruje, że językowy (słownikowy) obraz podróżowania w każdym z nich jest stosunkowo zbliżony. Na podstawie przeprowadzonych

Tabela 1. Zestawienie profili *podróży* w językach polskim, angielskim i japońskim

PROFILE			polSKI	angielski	japoński
1. profil spacialny			x	x	x
	1.1	etapy	x	x	
	1.2a	kierunki określone	x	x	x
	1.2b	kierunki nieokreślone	x	x	x
	1.3a	odległość (daleko)	x	x	x
	1.3b	odległość (blisko)	x		
	1.4	typ przestrzeni	x	x	
2. profil temporalny			x	x	x
	2.1a	czas określony	x	x	x
	2.1b	czas nieokreślony	x		
	2.2a	długość trwania (długo)	x	x	x
	2.2b	długość trwania (krótko)	x	x	x
	2.3	regularność	x	x	
	2.4a	tempo (szybko)		x	
	2.4b	tempo (powoli)		x	
3. profil intencjonalny			x	x	x
	3.1	określony cel	x	x	
	3.1a	cel wypoczynkowo-turystyczny	x	x	x
	3.1b	cel religijny	x	x	
	3.1c	cel zarobkowy i/lub służbowy	x	x	
	3.1d	cel naukowo-edukacyjny	x	x	
	3.2	cel nieokreślony lub brak celu	x		
	3.3	z zamiarem powrotu		x	
4. profil podróży nastawionej na korzystanie ze środków lokomocji			x	x	x
	4.1a	pojazdem drogą lądową	x	x	
	4.1b	samolotem	x	x	
	4.1c	statkiem	x	x	x
	4.1d	inne środki transportu	x	x	
	4.2	pieszo	x	x	x
5. profil antropocentryczny			x	x	
6. profil emocjonalny			x	x	
7. profil podróży nastawionej na przeżywanie przygód			x	x	x
8. profil podróży zorganizowanej			x		x
9. profil materialny				x	x

Źródło: opracowanie własne.

obserwacji można ponadto wnioskować, że choć w języku japońskim istnieją niemal wszystkie wyodrębnione profile (z wyłączeniem profili antropocentrycznego i emocjonalnego), to kształtujące je aspekty nie są tak bogato reprezentowane (por. tab. 1), a tym samym wypełnienie profili jest znacznie bardziej ograniczone w porównaniu do dwóch pozostałych języków. Trzeba jednak wspomnieć, że może to również wynikać ze struktury japońskich słowników, a nie braku większej liczby synonimów czy niepełnych definicji.

W badanych językach uwidaczniają się znacząco profile spacjałny i temporalny. Należy je zatem uznać za konstytutywne i niezbędne dla obrazowania podróżowania w języku w ogóle. Potwierdzenia tej obserwacji można także szukać w danych etymologicznych słów bazowych i niektórych synonimów¹¹. Zjawisko podróżowania istnieje bowiem zawsze w jakiejś przestrzeni i/lub czasie. Ważność tych kategorii – szczególnie spacjałnych – potwierdza też bogato reprezentowany w badanych językach profil podróży nastawionej na korzystanie ze środków lokomocji, które służą do przemieszczania się w różnych przestrzeniach (lądowej, morskiej, powietrznej). Warte zauważenia jest, że o ile w językach zachodnich uwidacznia się ruch z wykorzystaniem różnych środków transportu (mechanicznych i niemechanicznych), o tyle w języku japońskim w analizowanych definicjach synonimów podkreślone zostają jedynie drogi morska i lądowa (ograniczona do ruchu pieszo).

W obrazowaniu podróżowania w zgromadzonym materiale słownikowym zauważalnie zaznacza się też profil intencjonalny, a jednym z aspektów go tworzących i łączącym analizowane języki jest aspekt wypoczynkowo-turystyczny. Warto podkreślić, że jest on jedynym obserwowalnym aspektem w zebranych materiale japońskim wskazującym na celowość wyjazdów – języki polski i angielski cechuje zdecydowanie bogatszy zestaw cech. Przeprowadzone obserwacje pokazują zatem, że w językach ważne jest podkreślenie intencji planowanej podróży, która zawarta zostaje w strukturach semantycznych określonych synonimów. Z intencjonalnością podróży łączy się też niejako – obecny w językach angielskim i japońskim – jej profil materialny, uwypuklający aspekt ekonomiczny (szczególnie w wymiarze luksusowym) wynikający z potrzeb osób podejmujących wyjazd. Interesującym spostrzeżeniem wydaje się ponadto wytworzenie w badanych językach dwóch stosunkowo sprzecznych ze sobą profili – podróży zorganizowanej i podróży nastawionej na przeżywanie przygód (także spontanicznej, nagłej). Reprezentują one więc dwa odmienne modele podróżowania, nastawione na inne bodźce, cele

¹¹ Por. np. *podróż* od wyrażenia przyimkowego ‘po drodze’ (SeBor); *journey* z francuskiego *journalée* oznaczającego jednodniową podróż (OED); 旅 *tabi* z języka średniochińskiego, gdzie znak ten oznaczał ‘wyruszyć’ (np. w podróż [głównie wojsk]) (KO).

i potrzeby uczestników wyjazdów. W tym kontekście warto także zaznaczyć, że w językach polskim i angielskim na obrazowanie podróży składają się także profile dodatkowo akcentujące udział człowieka (jednostki lub grupy) i emocje towarzyszące mu w trakcie przemieszczania się.

Jak pokazują przeprowadzone analizy, obraz podróży zawarty w analizowanym materiale leksykalnym jest w znacznym stopniu rozbudowany. Podróż jest ujmowana nie tylko w kategoriach fizycznych – takich jak przestrzeń i czas – ale także takich, które są bliższe człowiekowi, wskazują na jego sprawczość, intencje i potrzeby. Co więcej, na podstawie prezentowanych analiz można zauważyć, że choć polski i angielski reprezentują odmienne porządki językowe i kulturowe, to cechuje je znaczne podobieństwo w konceptualizowaniu *podróży*, co również może wynikać z długich kontaktów językowych, szczególnie w ostatnich kilkunastu latach. Takiego stanu rzeczy można by także upatrywać w silnie rozwijającym się już w XVI- i XVII-wiecznej Europie ruchu turystycznym, tzw. *Grand Tour*, odnoszącym się ówczesnie zwłaszcza do podróży edukacyjnych (por. np. Mączak 1984; Podemski 2005). Wydaje się więc, że wciąż postępujący rozwój podróżowania i turystyki zrodził potrzebę precyzyjnego ujmowania tych zjawisk w języku, o czym może świadczyć znaczna liczba synonimów zgromadzonych wokół leksemów *podróż* i *journey*¹².

Zauważalne pokrywanie się profili w trzech badanych językach stoi niejako w pewnej opozycji do hipotezy Sapira-Whorfa o relatywizmie językowym, jeśli w językach tak odmiennych kulturowo udało się wytworzyć wiele zbliżonych profili tego samego zjawiska. Niemniej potwierdzenie tej tezy wymagałoby dalszych badań, pogłębionych też o analizę materiału etymologicznego oraz uwzględniających wpływ czynników społeczno-kulturowych. Co więcej, niniejsze rozważania wpisują się w pewnej mierze w trwające badania nad ekscerpowaniem wyrażen synonimicznych z definicji słownikowych, prowadzonych m.in. przez Tonga Wanga i Graema Hirsta (2009). Szczegółowe przyjrzenie się synonimom w trzech językach może stanowić także ułatwienie w pracach translacyjnych.

Źródła

- CALD – Walter E. (2005): *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. Cambridge.
 CD – *Cambridge Dictionary*, <<https://dictionary.cambridge.org/>>, dostęp: 02.04.22.
 GaDa – Tōdō A. (red.) (2001): 学研漢和大学典 *Gakken hanwa daijiten*. Tōkyō.

¹² W tym kontekście warto także przywołać artykuł Julii Murrmann (2013). Badaczka poddała analizie nazwy odmian współczesnej turystyki. Wyróżniła ponad 120 określeń oraz zaprezentowała techniki tworzenia nowych nazw.

- GJ – *GooJisho*, <<https://dictionary.goo.ne.jp/>>, dostęp: 22.03.22.
- KaRu – Hamanishi M., Oono S. (red.) (1981): 角川類語新辞典 *Kadokawa ruigo shinjiten*. Tōkyō.
- KO – Shimura I. (red.) (1991): 広辞苑 *Koujien*. Tōkyō.
- LDOCE – Mayor M. (red.) (2009): *Longman Dictionary of Contemporary English* (5th ed.). Harlow.
- LJK – Evans V. (2007): *Leksykon językoznawstwa kognitywnego*. Kraków.
- MMD – *MacMillian Dictionary*, <<https://www.macmillandictionary.com/>>, dostęp: 22.03.22.
- MMT – *MacMillian Thesaurus*, <<https://www.macmillanthesaurus.com/>>, dostęp: 22.03.22.
- OED – *Oxford English Dictionary*, <<https://www.oed.com/>>, dostęp: 22.03.22.
- OxT – Urdang L. (1991): *The Oxford Thesaurus: An A–Z Dictionary of Synonyms*. Oxford.
- Rog – Roget P.M. (1856): *Thesaurus of English Words and Phrases, Classified and Arranged so as to Facilitate the Expression of Ideas and Assist in Literary Composition*. Edinburgh.
- RuDa – Shibata T., Yamada S. (red.) (2002): 類語大辞典 *Ruigo daijiten*. Tōkyō.
- RuKe – Yamaguchi T. (red.) (2003): 日本語大シソーラス—類語検索大辞典 *Nihongo daishisōrasu – ruigo kensaku dai jiten*. Tōkyō.
- SeBor – Boryś W. (2005): *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków.
- SJPDor – Doroszewski W. (red.) (1958–1969): *Słownik języka polskiego*. T. 1–11. Warszawa.
- SJPDun – Dunaj B. (red.) (1996): *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa.
- SJPSz – Szymczak M. (red.) (1978–1981): *Słownik języka polskiego*. T. 1–3. Warszawa.
- SSWB – Skorupka S. (red.) (1957): *Słownik wyrazów bliskoznacznych*. Warszawa.
- SuDa – Matsumura A. (red.) (2005): スーパ一辞林 *Sūpā daijirin*. Tōkyō.
- SW – Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W. (red.) (1900–1927): *Słownik języka polskiego*. Warszawa, <<https://crispa.uw.edu.pl/object/files/416371/display/Default>>, dostęp: 28.01.2022.
- WSJP – Żmigrodzki P. (red.) (2007–): *Wielki słownik języka polskiego PAN*. Warszawa, <<http://www.wsjp.pl>>, dostęp: 28.01.2022.
- WSWB – Bańko M. (red.) (2005): *Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych PWN*. Warszawa.

Literatura

- Bartmiński J., Chlebda W. (2008): *Jak badać kulturowo-językowy obraz świata Słowian i ich sąsiadów?* „Etnolingwistyka” 20, s. 11–27.
- Biłas-Pleszak E., Przyklenk E., Rejter A., Sujkowska-Sobisz K. (red.) (2018): *Wędrowka, podróż, migracja w języku i kulturze*. Katowice.
- Chlebda W. (2010): *Wstępne założenia analizy słownikowej w projekcie badawczym EUROJOS*. [W:] *Etnolingwistyka a leksykografia*. Red. W. Chlebda. Opole, s. 219–226.
- Cohen E. (1996): *The Sociology of Tourism: Approaches, Issues and Findings*. [W:] *The Sociology of Tourism. Theoretical and Empirical Investigations*. Red. Y. Apostolopoulos, S. Leivadi, A. Yiannakis. Londyn, s. 373–392.
- Dyzak A.S. (2015): *Leksykograficzny obraz różnic i zmian w postrzeganiu nietypowych zachowań seksualnych człowieka*. [W:] *Odkrywanie słowa – historia i współczesność*. Red. U. Sokólska. Białystok, s. 103–126.
- Filar D. (2010): *Synonimia leksykalna w leksykologii i leksykografii polskiej*. „Roczniki Humanistyczne”. T. LVIII, z. 6, s. 41–57.
- Greń Z. (2010): *Słowniki przedmiotowe jako źródło w badaniach językowego obrazu świata*. [W:] *Etnolingwistyka a leksykografia*. Red. W. Chlebda. Opole, s. 57–66.

- Grzegorzczukowa R. (1999): *Pojęcie językowego obrazu świata*. [W:] *Językowy obraz świata*. Red. J. Bartmiński. Lublin, s. 39–46.
- Jack G.A., Phipps M. (2005): *Tourism and Intercultural Exchange: Why Tourism Matters?* Bristol.
- Kałasznik M. (2021): *Obraz lekarza w języku polskim (na podstawie danych leksykograficznych)*. „Prace Językoznawcze” XXIII/1, s. 199–213.
- Langacker R. (2013): *Essentials of Cognitive Grammar*. Oxford.
- Maćkiewicz J. (1999): *Co to jest „językowy obraz świata”*. „Etnolingwistyka” 11, s. 7–24.
- Mączak A. (1984): *Peregrynacje, wojaże, turystyka*. Warszawa.
- Murrmann J. (2013): *Le mille facce del turismo. Analisi delle innovazioni lessicali legate alle nuove forme di turismo*. „Acta Philologica” 44, 113–124.
- Piotrowski T. (2010): *Słowniki w badaniach językowego obrazu świata*. [W:] *Etnolingwistyka a leksykografia*. Red. W. Chlebda. Opole, s. 49–56.
- Podemski R. (2005): *Socjologia podróży*. Poznań.
- Rancew-Sikora D. (red.) (2009): *Podróż i miejsce w perspektywie antropologicznej*. Katowice.
- Skorupka S. (1953): *Z zagadnień leksykografii. I. Synonimika*. „Poradnik Językowy” 2(107), s. 7–14.
- Skubalanka T. (1970): *Problemy synonimii poetyckiej*. [W:] *Studia z teorii i historii poezji*. Red. M. Głowiński. Wrocław–Warszawa–Kraków, s. 429–445.
- Sroka-Grądział A., Stoch N. (2021): *Słownikowy obraz chi ‘jeść’ w leksykografii chińskiej i tajwańskiej*. „Prace Językoznawcze” XXIII/3, s. 177–196.
- Stringer C., McKie R. (1997): *African exodus: The origins of modern humanity*. Nowy Jork.
- Tokarski R. (2001): *Słownictwo jako interpretacja świata*. [W:] *Współczesny język polski*. Red. J. Bartmiński. Lublin, s. 343–370.
- Wang T., Hirst G. (2009): *Extracting synonyms from dictionary definitions*. [W:] *Proceedings of the International Conference RANLP-2009*, s. 471–477.
- Waszakowa K. (2009): *Perspektywy badań porównawczych w zakresie semantyki leksykalnej w świetle językoznawczych teorii kognitywnych*. „LingVaria” 1(7), s. 49–64.
- Żmigrodzki P. (2010): *Definicja leksykograficzna a opis języka – ćwierć wieku później. Jeszcze o roli naiwnego obrazu świata w definiowaniu*. [W:] *Etnolingwistyka a leksykografia*. Red. W. Chlebda. Opole, s. 33–40.

